

KISEBBSÉGJOGI HELYZETKÉPEK*

BOGDÁN ANDREA – MOHÁCSEK MAGDOLNA

A nemzeti kisebbségek problémakörében illetékes közintézmények Romániában és a kisebbségi nyelvhasználat a közigazgatásban

I. A nemzeti kisebbségek problémakörében illetékes
közintézmények

Nemzeti Kisebbségek Tanácsa

A kisebbségvédelmi intézményrendszer kialakulásának első lépéseként a *Nemzeti Kisebbségi Tanács* megalakulását tarthatjuk számon. A Tanácsot az 1993. évi 137. sz. kormányhatározat hozta létre, Románia Kormányának tanácsadó testületeként, a kormányfőtítkári irányítása alatt működő egységként.¹ A Nemzeti Kisebbségi Tanács célja a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által létrehozott

* A blokkban közölt írások az MTA Kisebbségkutató Intézetben, illetve szervezésében készültek. Közös szempontrendszer alapján felépült, átfogó országtanulmányok részfejezetei. A romániai, szlovákiai, ukrainai összefoglalók elkészítését az Országgyűlés Külügyi Hivatala támogatta.

¹ 1993. évi 137. sz., a Nemzeti Kisebbségi Tanács szervezéséről és működéséről szóló kormányhatározatot hatálytalanította a 1997. évi 17. sz. kormányhatározat a Kisebbségvédelmi Hivatal szervezéséről és működéséről. Ez utóbbit a 2001. évi 13. sz., a Köztájékoztatási Minisztériumának szervezéséről és működéséről szóló kormányhatározat helyezte hatályon kívül, amelyet a maga során a 2003. évi 754. sz., a Kormányzati Stratégiák Ügynökségének szervezéséről és működéséről szóló kormányhatározat hatálytalanított.

szervezetekkel való kapcsolattartás volt. A testület és a Kormányfőtitkárság közötti kapcsolatot a Tanács Technikai Titkársága képezte.

Kezdetben a Tanácsok a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által létrehozott szervezetek két-két tagja, továbbá a szakminisztériumok egy-egy tagja képezte, majd a kezdeti határozat módosítása után (az 1993. évi 220. sz. kormányhatározat által), a szervezetek képviselőinek számát már nem írta elő a jogszabály.

A Tanácsban való részvételt feltételekhez kötötte a legnagyobb számarányú kisebbséget, a magyarságot képviselő Romániai Magyar Demokrata Szövetség, amely azon félelmének adott hangot, hogy a Tanács csak propagandisztikus politikai célokat fog szolgálni. Az RMDSZ álláspontja szerint a Tanács „csak oly módon nyerhet létjogosultságot, ha a nemzetközi egyezmények szellemében hatékony kisebbségvédelmi intézménnyé válik.”² 1993. augusztus 31-én az RMDSZ visszahívta képviselőit a Tanácsból, mivel meglátásuk szerint az újonnan létrehozott intézmény nem bizonyult hatékonynak.

A magyar kisebbség képviselőinek kilépését nemsokára a roma képviselők visszalépése követte, akik a kormány határozott fellépését hiányolták egy Maros megyei roma településen, Hadréven, a roma lakosság elleni súlyos erőszakos támadásokat követően.³ A két legnagyobb kisebbség kilépését követően az intézmény hitelét veszítette.

A következő lépés az intézményrendszer szempontjából a *Kisebbségvédelmi Hivatal* megalakulása volt, melyet az 1997. évi 17. sz. kormányhatározat fogadott el. A Hivatal a kormány egyik főosztályaként működik, a nemzeti kisebbségekért felelős miniszterelnökhelyettes vezetésével. Az új struktúrában megváltozott a Nemzeti Kisebbségi Tanács neve, státusa és összetétele is. A *Nemzeti Kisebbségek Tanácsává* átnevezett testület a Kisebbségvédelmi Hivatal tanácsadó testületévé vált, amelyben már csak a kisebbségi szervezetek képviselői rendelkeznek tagsággal, a szakminisztériumok nem.

A kormány főosztályaként a Hivatalnak – amely tulajdonképpen a Tanács Technikai Titkárságát helyettesítette – fontosabb szerepe és

² RMDSZ kronológia: <http://www.rmdsz.ro/kronologia.php?dok=8>

³ István Horváth: *Facilitating Conflict Transformation: Implementation of the Recommendations of the OSCE High Commissioner on National Minorities to Romania, 1993–2001*. In Wolfgang Zellner, Randolph Oberschmidt and Claus Neukirch (szerk.): *Comparative Case Studies on the Effectiveness of the OSCE High Commissioner on National Minorities*, Centre for OSCE Research, 2002. 66.

feladatköre volt, mint egy egyszerű tanácsadó testületnek. Tevékenységi körében törvénytervezeteket kezdeményezhetett, jogszabály-tervezeteket véleményezett, valamint felügyelte a hazai és nemzetközi jogszabályok végrehajtását. Ezen intézményes előrelépés többnyire az RMDSZ kormánykoalíciós részvételének köszönhető.⁴

A hivatalon belül egy külön részleg foglalkozott a roma kisebbséget érintő kérdésekkel. Ennek célja a roma szervezetekkel való kapcsolattartás, valamint ezen kisebbség társadalmi beilleszkedésének specifikus problémáinak felismerése és megoldása volt. Bár az irodának nem volt saját költségvetése és alig egy-két alkalmazottal rendelkezett, létrehozása egy pozitív politikai gesztusként értékelhető, egy egyedülálló kisebbség sajátos problémáira szakosodott testület lévén.⁵

2001-ben a Kisebbségvédelmi Hivatalt átszervezték, és *Etnikumközi Kapcsolatok Hivatala* néven a Köztájékoztatási Minisztérium (később Kormányfőtitkárság) részeként működik.

A *Nemzeti Kisebbségek Tanácsa* jelenleg az utólagosan módosított és kiegészített 2001. évi 589. sz. kormányhatározat alapján működik, a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által megalakított szervezetekkel való kapcsolattartás biztosítójaként. 2001-től a Tanács visszanyerte a kormány tanácsadó testületi szerepét; az Etnikumközi Kapcsolatok Hivatala irányítása alatt fejt ki tevékenységét, és nem rendelkezik jogi személyiséggel.

A Tanács a Románia Parlamentjében képviselt nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek szervezeteinek három-három képviselőjéből áll. Jelenleg 19 szervezet rendelkezik tanácsai tagsággal, amelyek 20 kisebbség érdekeit képviselik⁶: albán, bolgár, cseh, görög, horvát, lengyel, macedón, magyar, német, olasz, orosz-lipován, örmény, roma, rutén, szerb, szlovák, tatár, török, ukrán, zsidó kisebbségeket.

A tanács a különböző kisebbségi szervezetek közötti egyenlőség elve alapján működik, az üléseken mindegyik kisebbség, számaránytól függetlenül, egyetlen szavazattal rendelkezik. A tanács negyedévenként ül össze, vagy tagjai egyharmadának kérésére rendkívüli ülést tart.

⁴ István Horváth: i.m. 69.

⁵ István Horváth – Alexandra Scacco: From the Unitary to the Pluralistic: Fine-tuning Minority Policy in Romania. In: Anna-Maria Biro and Petra Kovacs (szerk): *Diversity in Action: Local Public Management of Multi-Ethnic Communities*. LGI/OSI, 2001. 261.

⁶ A cseh és szlovák kisebbséget közös szervezet képviseli.

A Tanács feladatkörébe tartozik a kisebbségi szervezetek tevékenységének támogatása, javaslattétel az állami költségvetésből kiutalt pénz-alapok elosztási módjára; a nemzeti kisebbségekre vonatkozó törvényes keretek javítására, továbbá a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek társadalmi és kulturális életének javítására; a kisebbségi nyelveken folyó oktatás megszervezésére, valamint a civil szférával és a nemzetközi szervezetekkel való kapcsolattartás (3. cikkely).

Etnikumközi Kapcsolatok Hivatala

Az Etnikumközi Kapcsolatok Hivatala a 2005. évi 111. sz. kormányhatározat⁷ alapján működik, mint a miniszterelnök alárendeltségében levő, jogi személyiséggel nem rendelkező, a kormányfőtítkárságot vezető miniszter irányítása alatt működő hivatal, melyet a miniszterelnök által kinevezett államtitkár vezet két helyettes államtitkár segítségével. A hivatal területi irodákkal is rendelkezik, amelyek helyi és regionális érdekeltségű interetnikus programokat szerveznek.⁸

Az Etnikumközi Kapcsolatok Hivatalának a kormányprogram etnikumközi kapcsolatok tárgykörében meghatározott politikájának végrehajtásában, továbbá a Keretegyezmény alkalmazásáról szóló jelentés kidolgozásában van kiemelkedő szerepe. A Hivatal – a Nemzeti Kisebbségek Tanácsának javaslatára – terjeszti jóváhagyásra a kormány elé a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek szervezeteinek az állami költségvetésből kiutalt pénz-alapok leosztásának tervét.

A hivatal feladatai közé tartozik, ugyanakkor, a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek etnikai identitásának megőrzésére, fejlesztésére és kifejezésére vonatkozó stratégiák és politikák kidolgozása és Kormány elé terjesztése, a tevékenységi körére vonatkozó törvények és jogszabálytervezetek kidolgozása, illetve véleményezése, valamint a hazai és nemzetközi jogszabályok végrehajtásának felügyelete.

A hivatal ösztönzi a többség és a nemzeti kisebbségek közötti párbeszédet, a kulturális, nyelvi és vallási sokszínűséget, és támogatja a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek etnikai, kulturális, nyelvi és vallási

⁷ A kormányhatározat hatálytalanította a Hivatal működését kezdetben szabályozó 2003. évi 749. sz. kormányhatározatot.

⁸ Helyi irodák jelenleg hat városban működnek: Kolozsvár, Temesvár, Csíkszereda, Konstanca, Drobeta Turnu Severin, Suceava.

identitásának biztosítását, megőrzését, kifejezésre juttatását és fejlesztését. Az intolerancia ellen, illetve az etnikai, nyelvi, kulturális és vallási sokszínűségért harcoló programok lebonyolítására nyújt anyagi támogatást.

Tevékenységeiben a hivatal együttműködik a Nemzeti Kisebbségek Tanácsával, valamint különböző központi és helyi közigazgatási hatóságokkal, hazai és külföldi civil szervezetekkel, nemzetközi szervezetekkel és intézményekkel (2. cikkely).

Országos Roma Ügynökség

Az intézményrendszer szempontjából a romák helyzetének javítását szolgáló intézkedések közül a legjelentősebb az Országos Roma Ügynökség létrehozása volt, amely a 2004. évi 78. sz. sürgősségi kormányrendelet elfogadásával valósult meg. A jogi személyiséggel rendelkező Ügynökség a kormány alárendeltségében, a kormányfőtitkárságot vezető miniszter irányítása alatt működik, átvéve a volt Kisebbségvédelmi Hivatalban működő Roma Hivatal feladatkörét.

Az Országos Roma Ügynökség működését az utólagosan módosított és kiegészített 2004. évi 1703. sz. kormányhatározat szabályozza.

Az intézményt a miniszterelnök által kinevezett államtitkári rangú elnök vezeti, egy tanácsadó testület segítségével, amely a közintézményekben és hatóságokban, valamint a civil szervezetekben tevékenykedő szakemberekből áll.

Az országban nyolc regionális iroda működik: Észak-Kelet régió – Iași, Dél-Keleti Régió – Brăila, Déli Régió (Munténia) – Călărași, Dél-Nyugati Régió (Nyugat Olténia) – Craiova, Nyugati Régió – Temesvár, Észak-Nyugati Régió – Kolozsvár, Központi Régió – Gyulaférfvár, Bukarest-Ilfov Régió – Bukarest.

Az Ügynökség legfontosabb feladata a kormánypolitikák és stratégiák kidolgozása a roma kisebbség jogainak védelme terén, illetve a romák helyzetének javítására kidolgozott kormánystratégia irányítása és felügyelete. A hasonló tárgykörű intézményekkel és civil szervezetekkel együttműködve, az Ügynökség különböző, a romák helyzetének javítását célzó, illetve a megkülönböztetés ellen küzdő programokat és tevékenységeket kezdeményez és bonyolít le.

A fentiekén kívül, az intézmény feladatkörébe tartozik a tevékenységi körére vonatkozó törvények és jogszabálytervezetek véleményezése,

a hazai és nemzetközi jogszabályok végrehajtásának felügyelete, a romák társadalmi beilleszkedését célzó stratégiák és programok kidolgozása, a roma kisebbséghez tartozó személyek etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásának megőrzésére, kifejezésre juttatására és fejlesztésére irányuló programok kezdeményezése, valamint a romák integrációjára irányuló programok és az etnikumközi viszonyok területén lezajló tudományos tevékenységek finanszírozása.

Specifikus feladatként fogalmazódott meg az Ügynökség hozzájárulása a roma kisebbségre vonatkozó adatbázis létrehozásához és fejlesztéséhez, valamint a roma személyek személyazonossági iratainak kiállítására vonatkozó helyi programok lebonyolításához (4. cikkely).

Az Ügynökség tevékenységének hatékonyságát segíti a központi és helyi közigazgatási hatóságokkal és intézményekkel való együttműködés, amelyektől jogosult információkat is kérni. Ugyanakkor az intézménynek fejlesztenie kell a romák központi közigazgatási struktúrái és civil szervezetei közötti együttműködést, és elő kell segíteni a roma közösségek vezetőinek bevonását a helyi közigazgatási döntéshozatalba.

Az Országos Roma Ügynökség mellett működik a *romák rabszolgaságát tanulmányozó Bizottság*, amelyet a 2007. évi 546. sz. kormányhatározat hozott létre. A Bizottság titkárságát az Országos Roma Ügynökség és a Bukaresti Egyetem Történelem Karának Roma Kutatóközpontja biztosítja.

A roma kérdéskörben tevékenykedik a *Roma Kultúra Nemzeti Központja*, amelyet az utólag módosított és kiegészített 2003. évi 834. sz. kormányhatározat hozott létre a Kulturális és Vallásügyi Minisztérium alárendelt intézményeként. Az említett határozat nem határozza meg a Központ feladatkörét, csupán adminisztratív működését szabályozza – a Központ jövedelmeiről és költségeiről tartalmaz előírásokat, az utólagos kiegészítések után pedig a tevékenység lebonyolítására kiutalt ingatlanról és kiosztott gépkocsikról szól.

Országos Diszkriminációellenes Tanács

A megkülönböztetés elleni küzdelemre vonatkozó törvénykezés előírja egy e célt szolgáló önálló intézmény létrehozását. A Rasszizmus és Intolerancia Elleni Európai Bizottság (ECRI) 7. számú, *A rasszizmus és a faji megkülönböztetés elleni küzdelem a nemzeti jogalkotásban* című, 2002-

ben elfogadott általános ajánlása 24. cikkelye értelmében a jogrendszernek rendelkeznie kell egy szakosított nemzeti intézmény felállításáról, amelynek feladata a rasszizmus és a faji megkülönböztetés elleni országos szintű küzdelem.

Romániában az Országos Diszkriminációellenes Tanács – a 2000. évi 137. sz., a hátrányos megkülönböztetés megelőzéséről és büntetéséről szóló kormányrendelet előírásainak megfelelően – a 2001. évi 1194. sz. kormányhatározat elfogadásával jött létre. Ezen jogszabály elfogadása és alkalmazása a nemzetközi szabványok szintjére emelte Romániát, és azt vetítette elő, hogy ezt követően a nemzeti kisebbségek védelmére irányuló törvények és politikák hatékonyabbak lesznek.

A 2000. évi 137. sz. kormányrendelet egy külön szakasza szabályozza az Országos Diszkriminációellenes Tanács működését, amelyet a rendeletet módosító 2003. évi 77. számú kormányrendelet vezetett be.

A jogszabály értelmében a Tanács a diszkrimináció területén működő önálló, jogi személyiséggel rendelkező és parlamenti ellenőrzés alatt álló országos hatóság, amely a megkülönböztetés-mentesség elvének betartását biztosítja. A Tanács tevékenységét függetlenül fejti ki, anélkül hogy ezt korlátoznák vagy befolyásolnák más közintézmények vagy hatóságok.

A Tanácsot egy államtitkár rangú elnök vezeti, aki mellé egy döntéshozó, testületi szerv, az Igazgatótanács van rendelve. Az Igazgatótanács kilenc, államtitkári rangú tagból áll, akiket a parlament két házának együttes ülésén javasolnak és neveznek ki. Az 5 évre megválasztott elnök tevékenységét egy alelnök segíti, akit az Igazgatótanács választ meg tagjai közül két és fél éves időszakra (22–23. cikkelyek).

A 19. cikkely felsorolja azokat a területeket, amelyeken az Országos Diszkriminációellenes Tanács feladatkörét gyakorolja: a diszkriminációs cselekmények megelőzése, a diszkriminációs cselekmények területén történő egyeztetés, a diszkriminációs cselekmények kivizsgálása, megállapítása és büntetése, a diszkriminációs esetek felügyelete, speciális segítségnyújtás a diszkrimináció áldozatai számára.

A Tanács feladatkörét az utólagosan módosított és kiegészített 2001. évi 1194. sz. kormányhatározat 2. cikkelye részletezi. Ezek közé tartozik az egyenlőtlen helyzetben lévő személyek védelmére vonatkozó intézkedések bevezetésének javaslata, a tevékenységi körére vonatkozó jogszabályok véleményezése, illetve jogszabály tervezetek kidolgozása, a vonatkozó jogszabályoknak a hatóságok, jogi személyek és magánszemélyek

általi betartásának ellenőrzése, közpolitikák kidolgozása és alkalmazása, a kihágások megállapítása és büntetése, a jogszabálysértésekre vonatkozó kérvények és petíciók fogadása és megoldása. Feladatainak megvalósítása érdekében a Tanács különböző programokat és kampányokat bonyolít le, kiadványokat és ismertető anyagokat terjeszt, szemináriumokat, kerekasztalbeszélgetéseket szervez, illetve kutatásokat végez. A Tanács együttműködik a diszkrimináció kérdésében illetékes hatóságokkal, civil szervezetekkel, a hazai jogszabályoknak a nemzetközi joghoz való egyeztetése, valamint a diszkrimináció minél hatékonyabb leküzdése céljából.

Az Országos Diszkriminációellenes Tanács köteles éves tevékenységi jelentését a Parlamentnek benyújtani jóváhagyás végett.

A Tanács feladatkörét hivatalból vagy valamely természetes, illetve jogi személy megkeresésére gyakorolja. Mindazon személyek, aki úgy vélik, hogy megkülönböztetés áldozatai lettek, a cselekmény elkövetésének időpontjától vagy a tudomásulvételtől számított egy éves határidőn belül kereshetik meg a Tanácsot, kérelmezvén a megkülönböztető cselekmények hatásainak elhárítását és az adott cselekmény előtti helyzet helyreállítását⁹. Az érdekelt személy köteles bizonyítani azon cselekmények elkövetését, amelyek közvetlen vagy közvetett megkülönböztetésre engednek következtetni, azon személy pedig, aki ellen a megkeresés irányul, köteles bizonyítani, hogy e cselekedetek nem minősülnek megkülönböztetésnek. Bármilyen bizonyítóeszközre lehet hivatkozni, ideértve a hang- és videofelvételeket vagy statisztikai adatokat is. A megkeresést elbíráló határozatot az Igazgatótanács a megkeresés benyújtásától számított 90 napos határidőben fogadja el, ez megtámadható a közigazgatási bíróságon a törvény keretei között (20. cikkely).

A Nép Ügyvédje

A Nép Ügyvédje Intézményét már az 1991-es Alkotmány előírta (58–60. cikkelyek), azonban az intézmény működését szabályozó törvényt csak több évre rá, 1997-ben fogadták el. Az utólagosan módosít-

⁹ Az Országos Diszkriminációellenes Tanácshoz benyújtott megkeresések számának alakulásáról lásd Jánosi Dalma: *Cadrul instituțional privind protecția minorităților naționale din România*. In Levente Salat (szerk.): *Politici de integrare a minorităților naționale din România. Aspecte legale și instituționale într-o perspectivă comparată*, CRDE, 2008. 136–137.

tott és kiegészített 1997. évi 35. sz. törvény értelmében a Nép Ügyvédje intézményének célkitűzése az állampolgárok jogainak és szabadságjogainak a megvédése a közhatóságokkal való kapcsolatainkban. Az intézmény létrejötté különös fontossággal bír a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára, az őket érintő sérelmek orvoslásában.

A Nép Ügyvédje intézmény bármely közhatósággal szemben autonóm és független közhatalóság, nem veheti magát alá semmilyen parancsnak vagy képviseleti mandátumnak. Ezzel szemben a közhatóságoknak támogatniuk kell a Nép Ügyvédjét feladatkörének gyakorlásában, ezek kötelesek a törvény feltételei között közölni a Nép Ügyvédjével, vagy ennek rendelkezésére bocsátani a Nép Ügyvédjéhez intézett kérelmekkel kapcsolatban bírált információkat, dokumentumokat vagy iratokat (2–4. cikkely).

Az alkotmányos előírásoknak, valamint a 1997. évi 35. sz. törvénynek megfelelően, a Nép Ügyvédje köteles tevékenységi jelentését a Parlamentnek benyújtani, évente vagy a Parlament két házának kérésére. Az intézmény működését szabályozó legújabb változások óta a Nép Ügyvédjét a Képviselőház és a Szenátus együttes ülésén nevezi ki, egyetlen alkalommal megismételhető, öt éves időtartamra.¹⁰

A Nép Ügyvédjének tevékenységét helyettesek segítik, akik különböző területekre szakosodtak, amelyek között szerepel a nemzeti kisebbségek kérdése is. A területek a következők: emberi jogok, esélyegyenlőség a férfiak és a nők között; vallásfelekezetek és nemzeti kisebbségek; a gyermek, a család, a fiatalok, a nyugdíjasok és a fogyatékosok jogai; hadsereg, igazságszolgáltatás, rendőrség, büntetőintézetek; tulajdon, munkaügy, szociális védelem, adók és illetékek (10. cikkely). A tiszttség gyakorlása idején a Nép Ügyvédje és helyettesei nem lehetnek politikai pártok tagjai, és nem teljesíthetnek semmilyen más köz- vagy magántisztséget, a felsőoktatási didaktikai tevékenységek és tisztésgek kivételével.

A Nép Ügyvédje Intézménye 15 területi irodát hozott létre, mindegyik iroda területi illetékességébe több megye tartozik: Gyulafehérvár (Fehér, Szeben, Hunyad), Pitești (Argeș, Vâlcea), Bacău (Bačău, Neamț), Nagyvárad (Bihar, Szatmár), Suceava (Suceava, Botoșani), Brassó (Brassó, Kovászna), Bukarest (Călărași, Giurgiu, Ialomița, Ilfov, Teleorman), Kolozsvár (Kolozs, Beszterce-Naszód, Máramaros, Szilágy), Konstanca (Konstanca, Tulcea), Craiova (Dolj, Gorj, Mehedinți, Olt),

¹⁰ Az eredeti, négy évre szóló mandátumot a 2004. évi 233. sz. törvény módosította.

Galac (Galac, Brăila, Vrancea), Iași (Iași, Vaslui), Marosvásárhely (Maros, Hargita), Ploiești (Prahova, Buzău, Dâmbovița) és Temesvár (Temes, Arad, Krassó-Szörény).

A Nép Ügyvédjének legfontosabb feladata az, hogy átveszi az állampolgári jogaiknak vagy szabadságjogaiknak a közigazgatási hatóságok általi megszegésével sértett személyek kérelmeit, és dönt e kérelmekről, továbbá felkéri az érintett közigazgatási hatóságokat vagy tisztviselőket az állampolgári jogok és szabadságjogok megszegésének a beszüntetésére, a panaszosnak a jogaiba való visszahelyezésére és a károk jóvátételére. Ugyanakkor megkeresheti az Alkotmánybíróságot a törvények alkotmányellenességével, illetve a törvények és a rendeletek alkotmányellenességével kapcsolatos kifogásokkal kapcsolatban, az Alkotmánybíróság kérésére pedig álláspontot kell megfogalmaznia (13. cikkely).

Feladatkörét a Nép Ügyvédje hivatalból vagy a sértett személyek kérésére gyakorolja. Kérelmet bármely személy benyújthat, állampolgárság, életkor, nem, politikai hovatartozás vagy vallási meggyőződés szerinti megkülönböztetés nélkül. A kérelmeket írásban kell benyújtani, és azokban fel kell tüntetni a megsértett jogokat és szabadságjogokat, valamint az érintett közigazgatási hatóságot vagy köztisztviselőt.¹¹ A panaszosnak be kell bizonyítania, hogy a közigazgatás késleltette vagy elutasította törvényesen megoldani kérelmét. Az állampolgári jogoknak és szabadságoknak a közigazgatási hatóságok irataival és cselekményeivel való megsértésére vonatkozó panaszokat az illető sérelmek bekövetkeztének vagy az érintett személy általi tudomásul vételének időpontjától számított legfeljebb egy éven belül kell a Nép Ügyvédjéhez intézni (14–15. cikkely).

Amennyiben a Nép Ügyvédje a kérelmek alapján megállapítja, hogy a sértett személy panasza megalapozott, írásban felkéri a jogsértő közigazgatási hatóságot az adminisztratív irat megváltoztatására vagy visszavonására és a károk jóvátételére, valamint a sértett személynek az eredeti helyzetbe való visszahelyezésére. Az érintett közhatóságnak azonnal meg kell hoznia a szükséges intézkedéseket, és erről értesítenie kell a Nép Ügyvédjét. Amennyiben ez nem történik meg 30 napos határidőn belül, a Nép Ügyvédje a rangsorban felettes közigazgatási hatósághoz fordul, amely köteles legfeljebb 45 napon belül ismertetni a foganatosított intézkedéseket (23–24. cikkelyek).

¹¹ A Nép Ügyvédjéhez benyújtott kérelmek számának alakulásáról lásd Jánosi Dalma: i.m. 140–141.

A Nép Ügyvédjének mandátuma azonban korlátozott az iratokat kibocsátó szervek szempontjából¹², ugyanis a 15. cikkely 4. bekezdés egyértelműen kimondja, hogy nem képezik a Nép Ügyvédje intézményének tevékenységi tárgyát a Képviselőház, a Szenátus vagy a Parlament által kibocsátott iratokra, a képviselők szenátorok, Románia Elnöke és Kormánya, valamint az Alkotmánybíróság, a Törvényhozási Tanács elnöke és a bírói hatóságok irataira és cselekményeire vonatkozó kérelmek.

Nemzeti Kisebbségkutató Intézet

A Nemzeti Kisebbségkutató Intézetet a 2001. évi 396. sz. törvény által jóváhagyott 2000. évi 121. sz. kormányrendelet hozta létre, működését pedig csak az évekkel később elfogadott 2007. évi 893. sz. kormányhatározat szabályozza.

A jogi személyiséggel rendelkező intézet Románia kormányának alárendeltségében és az Etnikumközi Kapcsolatok Hivatalának irányítása alatt működő állami intézmény, székhelye Kolozsváron van.

Az intézet célja, az alapító kormányrendelet értelmében, hogy a közintézmények, civil szervezetek és a román állampolgárok jobban megismerjék a nemzeti kisebbségek jogainak problematikáját, a kisebbségi közösségek etnikai, kulturális, nyelvi és vallási identitásának megőrzési, fejlesztési és kifejezési módozatát, valamint ezen jogok más országokban való biztosításának módját. Ugyanakkor az intézet a határon túli közvéleményt is tájékoztatja annak módozatáról, ahogyan Romániában biztosítják és tiszteletben tartják a nemzeti kisebbségek jogait.

Az intézetet az elnök vezeti, akinek tevékenységét egy alelnök, valamint egy Tudományos Tanács segíti, amely az elnök által kinevezett öt kutatóból áll.

Az intézet működését szabályozó kormányhatározat 2. cikkelye rögzíti az intézet főbb feladatköreit. Ezek szerint az intézet olyan tanulmányokat, elemzéseket és kutatásokat dolgoz ki, irányít, hajt végre és szerződtet le, amelyek a nemzeti és etnikai kisebbségek, valamint a recens migrációs folyamatok során képződött új kisebbségi közösségek etnikai, kulturális, nyelvi és vallásos identitásának megőrzésére, fejlesztésére és kifejeződésére vonatkoznak. Továbbá, az intézet tájékoztató jelentéseket

¹² István Horváth, i.m. 70.

és más tudományos jellegű anyagokat dolgoz ki, tesz közzé és terjeszt az országban és külföldön; a nemzeti kisebbségek etnikai, kulturális, nyelvi és vallásos identitásának megőrzésére, fejlesztésére, kifejeződésére vonatkozó szemináriumokat, kollokviumokat, vitákat, konferenciákat, kerekasztal-beszélgetéseket tart; tájékoztató és tapasztalatcserén alapuló látogatásokat szervez belföldön és külföldön más kisebbségvédelmi rendszerek megismerésének céljából; biztosítja az alkalmazottak részvételét különféle tudományos és kulturális rendezvényeken, összejöveteleken és más eseményeken, amelyek a nemzeti kisebbségekhez tartozó állampolgárok jogait védik; és partnerségi kapcsolatot tart fenn nemzetközi intézményekkel és szervekkel.

Az „Elie Wiesel” Nemzeti Holokauszt-kutató Intézet

Az „Elie Wiesel” Nemzeti Holokauszt-kutató Intézetet a 2005. évi 902. sz. kormányhatározat hozta létre, a Kulturális és Vallásügyi Minisztérium alárendeltségében levő, jogi személyiséggel rendelkező állami intézményként. Az intézet székhelye Bukarestben van.

A kutatóintézet tevékenységi köre a holokausztra vonatkozó dokumentumok beazonosítása, gyűjtése, archiválása, kutatása és közzététele, valamint az ezen történelmi jelenségre vonatkozó oktatási programok kidolgozása és alkalmazása.

Az intézet vezetését a kulturális és vallásügyi miniszter által kinevezett főigazgató látja el. Az intézet keretén belül két tudományos szerv, a Tudományos Tanács és a Tiszteletbeli Tanács működik. A Tudományos Tanács tanácsadó szaktestület, amelynek tagjai a holokauszt tanulmányozásának reprezentatív és elismert szakértői. A Tiszteletbeli Tanács tagjai a hazai és nemzetközi közélet személyiségei, akik a holokauszt tanulmányozásának hozzáértői. Míg a Tudományos Tanács tagjait az intézet főigazgatója, a Tiszteletbeli Tanács tagjait a kulturális és vallásügyi miniszter nevezi ki.

Az intézet főbb feladatköréit az említett kormányhatározat 4. cikkelye tartalmazza: az intézet a holokausztra vonatkozó tanulmányokat és kutatásokat dolgoz ki; létrehozza a holokausztra vonatkozó kiadványok, könyvek, folyóirat-gyűjtemények, újságok, kiáltványok és más iratok archívumát; a tárgykörére vonatkozó tudományos rendezvényeket, kiállításokat és más oktatási tevékenységeket szervez; könyvek, tanulmá-

nyok, iratgyűjtemények, fényképalbumok, videofelvételek szerkesztését, nyomtatását és közzétételét támogatja. Az intézmény beszerez vagy adományként elfogad bármilyen vallomást, dokumentumot vagy kiadványt a holokausztra vonatkozóan.

Az intézet referencia- és kommunikációs pontot képez a holokauszt túlélőkkel és hozzájárul a holokauszt által érintett romániai közösségek szellemi örökségének megőrzéséhez.

II. Nyelvhasználat a közigazgatásban

A nyelvhasználati jogok elemzésének óhatatlanul érintenie kell a kisebbségi nyelvek státusának kérdéskörét egy adott állam alkotmányos berendezkedésének viszonylatában. Románia Alkotmányának 13. cikkelye kimondja, hogy Romániában a hivatalos nyelv a román nyelv. Továbbá az 1. cikkely azt is kimondja, hogy „Románia szuverén és független, egységes és oszthatatlan nemzetállam”. E kitételek kihatással voltak a nemzeti kisebbségek nyelvének státusára is. Egy hivatalos nyelv léte, valamint az állam nemzetállamként való meghatározása nagy jelentőséggel bír az illető állam területén élő nemzeti kisebbségek társadalmi és politikai helyzetére nézve, és nagymértékben befolyásolja azok anyanyelvének jelentőségét, presztízsét és legitimitását,¹³ mintegy hierarchiát állítva fel az állam területén beszélt nyelvek között. Mindez teret biztosítthat olyan nyelvi politikáknak, amelyek hátrányosak a kisebbségi nyelvekre nézve, vagy éppenséggel nacionalista célokat szolgálnak.

A problémát nagyon jól tükrözi a kisebbségi nyelvek közigazgatásban való használatának kérdésköre. A 2001-ig hatályos 69/1990. sz. helyi közigazgatási törvény iskolapéldája a burkolt etnocentrikus megnyilvánulásoknak. Miközben tárgyalta a kisebbségi nyelvek közigazgatásban való használatának néhány aspektusát, olyan feltételeket szabott meg, amelyek célszerűtlenné, vagy egyenesen alkalmazhatatlanná tették egyes jogok gyakorlását.

Eredeti változatában a törvény 29. cikkelyének 4. bekezdése előírta, hogy azokban a közigazgatási egységekben, ahol a nemzeti

¹³ István Horváth – Alexandra Scacco: From the Unitary to the Pluralistic: Fine-tuning Minority Policy in Romania. In: Anna-Maria Biro and Petra Kovacs (szerk): *Diversity in Action: Local Public Management of Multi-Ethnic Communities*. LGI/OSI, 2001, 265.

kisebbségekhez tartozó személyek „jelentős számban” élnek, a határozatokat azok anyanyelvén is közzé kell tenni. Azonban a törvény nem határozta meg a „jelentős számban” szintagmát, hanem a helyi közigazgatási hatóságok belátására bízta annak értelmezését. Ez már önmagában véve ellentmondásos helyzeteket teremthet és teremtett, amikor – a helyi közigazgatási hatóságok nyitottságától függően – a törvényes előírást olyan településeken alkalmazzák, ahol a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek az illető település lakosságának kisebb arányát képviselik, és nem alkalmazzák olyan településeken, ahol a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek aránya magasabb.

Továbbá, az 58. cikkely 1. bekezdése előírta, hogy az állampolgárok és a helyi közigazgatási hatóságok közötti kapcsolatban a román nyelv használata kötelező. A 2. bekezdés azonban előírta, hogy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek szóban és írásban is használhatják anyanyelvüket a helyi közigazgatással való kapcsolatukban, amennyiben hiteles román nyelvű fordítást mellékelnek az írásos kérelmekhez, vagy tolmács szolgáltatásait veszik igénybe a helyi közigazgatási hatóságok azon képviselőivel való szóbeli kommunikációjuk során, akik nem ismerik az illető kisebbség nyelvét. A fordítás/tolmácsolás költségei a helyi közigazgatási hatóságot megkereső személyt terhelték. Nyilvánvaló az előírás elrettentő jellege. Figyelembe véve a kisebbségi nyelv használatával járó jelentős anyagi terhet, azokon a településeken is biztosítani tudták a román nyelv használatát, ahol a lakosság többsége valamely kisebbséghez tartozott.¹⁴ A hiteles fordítással vagy a tolmács szolgáltatásainak igénybe vételével járó anyagi teher ugyanakkor meggátolta az egyenlő hozzáférést a közigazgatási hatóságok által nyújtott szolgáltatásokhoz.¹⁵

Végezetül, az említett törvény nem tartalmazott egyetlen előírást sem a kétnyelvű vagy többnyelvű táblákról, feliratokról, avagy a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek köztisztviselőként való alkalmazásáról.

Az 1996-os országos választásokat követően a koalíciós kormány tagjaként a Romániai Magyar Demokrata Szövetség több alkalommal is megpróbálta elérni a 69/1991. sz. helyi közigazgatási törvény módosítását. A többi nemzeti kisebbségi párt is nyomást gyakorolt egy pontosabb és széleskörűbb kisebbségi nyelvhasználati törvény elfogadása érdekében. Végül 1997-ben, jelentős külső nyomás hatására, a törvényt sürgősségi

¹⁴ István Horváth – Alexandra Scacco: i.m., 265.

¹⁵ *uo.*

kormányrendelettel módosították,¹⁶ amely lényeges változtatásokat eredményezett a közigazgatás területén. Először is pontosan meghatározta a „jelentős szám” fogalmát, 20%-os küszöbhez kötve a kisebbségi nyelvek használatát a helyi közigazgatási egységekben. Továbbá törölte azt a kitételel, amely kötelezően előírta a helyi közigazgatási hatóságokhoz kisebbségi nyelven benyújtott iratok hiteles román nyelvű fordításának mellékelését. Mi több, azokon a településeken, ahol a lakosság legalább 20%-a valamely nemzeti kisebbséghez tartozott, további nyelvhasználati jogokat biztosított: a kisebbségi nyelvek írásos és szóbeli használatát a helyi közigazgatási hatóságokkal való kommunikációban, a helyi közigazgatási hatóságok azon köteleességét, hogy a közérdekű információkat a kisebbségi nyelven is közöljék, kétnyelvű táblák és feliratok kifüggesztését, valamint a kisebbségi nyelv használatát a helyi vagy megyei tanácsüléseken, amennyiben a tanácsosok legalább egyharmada egy adott nemzeti kisebbséghez tartozott (ez utóbbi esetben a román nyelvű fordítás biztosítása kötelező, és a hivatalos iratokat kötelezően román nyelven kell megszerkeszteni).

Adott volt tehát a keret a két- vagy esetenként a többnyelvűséghez. Ennek ellenére, bizonyos előírások gyakorlati alkalmazása során nehézségek merültek fel, amit csak tetőzött, hogy a sürgősségi kormányrendelet egésze heves parlamenti vitákat váltott ki. A legtöbb alkalmazási probléma a kétnyelvű/többnyelvű táblákkal vagy feliratokkal kapcsolatosan adódott. Kolozsváron például az akkori polgármester határozottan elutasította a kétnyelvű (magyar és román) feliratok kifüggesztését az éppen zajló parlamenti vitákra hivatkozva. Számos magyar többségű Maros megyei településen valóságos harc dúlt a kétnyelvű feliratok kapcsán. A helyi hatóságok függesztették ki a kétnyelvű táblákat, miközben a Közlekedési Minisztériumnak alárendelt Megyei Utak Hivatala eltávolította őket arra hivatkozva, hogy nem kaptak értesítést a helyzetről.¹⁷ Ez nem csupán elégtelen decentralizáció, hanem a törvény véletlenszerű alkalmazása miatt történhetett így.

¹⁶ 1997. évi 22. sz. sürgősségi kormányrendelet, *Hivatalos Közlöny*, sz. 105/1997.

¹⁷ Czíprián Kovács Lóránd: Public Administration as a Catalyst for Inter-Ethnic Tensions, In: Culic, Irina, Horváth, István, Stan, Cristian (szerk.): *Reflections on Differences. Focus on Romania*, Limes, Kolozsvár, 1999.

Végül az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek nyilvánította a szóban forgó sürgősségi kormányrendeletet.¹⁸ Mindez jogi bizonytalanságot eredményezett, mivel a vélemények megoszlottak arra vonatkozóan, hogy az alkotmányellenesnek nyilvánított sürgősségi kormányrendelet alapján már meghozott határozatok/intézkedések továbbra is érvényben maradnak, vagy hatályukat veszítik a sürgősségi kormányrendelettel együtt.¹⁹

Ez a helyzet csak a 2001-ben elfogadott új, 215/2001. sz., helyi közigazgatási törvénnyel változott meg. Az új közigazgatási törvény átvette a 22/1997. sz. sürgősségi kormányrendeletnek a kisebbségi nyelvek helyi közigazgatásban való használatával kapcsolatos összes előírását. Mindemelllett, bizonyos előírások gyakorlati alkalmazása továbbra is problémát okozott. A korábban már említett kolozsvári polgármester továbbra is elutasította a kétnyelvű táblák kifüggesztését, ezúttal arra hivatkozva, hogy ki kell várni a 2002-ös népszámlálás adatait ahhoz, hogy a törvényesség elve ne sérüljön.²⁰

A kolozsvári eset egy másik problémára is rávilágít: amikor a törvényhozó a kisebbségi jogszabályok bizonyos előírásait számarányhoz köti, figyelembe kellene vennie az illető állam területén élő nemzeti kisebbségek sajátos helyzetét, valamint az adott kisebbségi közösségek óhajait. Annak ellenére, hogy a román törvényhozás által bevezetett 20%-os küszöb akár ésszerűnek is minősíthető,²¹ bizonyos mértékben közömbös a kisebbségi csoportok, főként a magyar kisebbség elvárásait illetően. Mi több, olyan fontos szempontokat sem vesz figyelembe, mint például azt, hogy néhány olyan település magyar lakossága, ahol a magyarok számaránya nem éri el a 20%-ot, abszolút számokban nagyobb, mint olyan települések magyar lakossága, ahol a magyarok többségben élnek.

¹⁸ Ennek azonban nem volt közvetlen köze az idézett nyelvhasználati előírásokhoz. A Romániai Alkotmánybíróság 83/1998. sz. határozata, *Hivatalos Közlöny*, sz. 211/1998.

¹⁹ vö. István Horváth – Alexandra Scacco: i.m. 266.

²⁰ A 2002-es népszámlálás előzetes eredményei alapján a polgármester abban reménykedett, hogy Kolozsváron a magyar kisebbség számaránya már nem fogja elérni a 20%-os küszöböt. Reményei beigazolódtak: a kolozsvári magyarok számaránya az 1992-ben regisztrált 22,8%-ról 18,96%-ra csökkent 2002-ben.

²¹ A Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény Tanácsadó Bizottsága például 2001. évi jelentésében a 20% -os küszöböt „a Kisebbségi Keretegyezmény gyakorlata ültetésének fontos lépéseként” értelmezte. Opinion on Romania ACFC/INF/OP/I(2002)001, 49. szakasz. http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/PDF_1st_OP_Romania_en.pdf

Egy differenciált megközelítés sokkal megfelelőbb lenne ebben az esetben: a törvény például megengedhetné a nyelvhasználati jogok bizonyos mértékű alkalmazását olyan közigazgatási egységekben is, ahol egy nemzeti kisebbséghez tartozó lakosság számaránya nem éri el a 20%-ot, vagy alternatív küszöböt írhatna elő a fenti, a nemzeti kisebbségek által igazságtalannak minősített helyzetek kiküszöbölésére.

Visszatérve a közigazgatás területén a 2001. évi 215. sz. törvény elfogadásával kezdődő új fejezethez, a következőkben bemutatjuk a közigazgatási nyelvhasználat jelenlegi állását, a törvény utólagos módosításai tükrében.

A jelenlegi közigazgatási nyelvhasználati szabályozások kiindulópontját az Alkotmány már említett 120. cikkelyének 2. bekezdése képezi, amely azon túl, hogy alkotmányos szintre emeli a nemzeti kisebbségek közigazgatási nyelvhasználatra vonatkozó jogait, a 2003-as alkotmánymódosítást megelőző szabályozásokhoz képest kiterjeszti a nyelvhasználati jogok területét a helyi közigazgatásról a dekoncentrált (területi) közigazgatásra.²² Az Alkotmány 120. cikkelyének 2. bekezdése előírja, hogy „azokban a területi közigazgatási egységekben, amelyekben valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személyek aránya jelentős, biztosított az illető nemzeti kisebbség nyelvének írásbeli és szóbeli használata a helyi közigazgatási hatóságokkal és a dekoncentrált közszolgálatokkal való kapcsolatokban, az alaptörvényben előírt feltételek mellett”. Az alkotmány előírásait a helyi közigazgatási törvénybe is beépítették. Ennek következtében az olyan intézmények, mint például a minisztériumok és a szakosodott központi közigazgatási hatóságok dekoncentrált közszolgálatai vagy a nemzeti érdekeltsgű kereskedelmi társaságok, mint például az Electrica S.A. (Vilamosművek Rt.) vagy a Román Posta, kötelesek a nyelvhasználati előírásokat alkalmazni. Szintén a fenti alkotmányos előírások következményeként módosították a prefektus intézményéről szóló 340/2004. sz. törvényt is, előírva a prefektus hatáskörei között azt is, hogy „biztosítja, a törvénynek megfelelően, az anyanyelv használatát a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek és a dekoncentrált közszolgálatok közötti kapcsolatokban azokban a területi közigazgatási egységekben, ahol számarányuk meghaladja a 20%-ot” (19. cikkely 1. bekezdés rész). Hasonló megfontolásból az adóeljárási törvénykönyvről szóló 92/2003. sz. kormányrendeletet

²² Veress Emőd: Nyelvhasználati jogok a román közigazgatásban. *Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny*, 2006/2. 36.

is kiegészítették. A 8. cikkely 3. bekezdése előírja, hogy a nemzeti kisebbségek nyelvhasználatára vonatkozó törvényes előírások az adóigazgatásban megfelelő módon alkalmazandók.

A további szabályozásokat a 2001. évi 215. sz. helyi közigazgatási törvény, illetve annak alkalmazási utasításai tartalmazzák.²³ Ezek közül a legfontosabbak az alábbiakban összefoglalt jogokat és a helyi közigazgatási hatóságok korrelatív kötelezettségeit fedik (ismételten megemlítjük, hogy a szóban forgó jogszabályok a 20%-os küszöbhez kötik a biztosított jogok alkalmazását):

- *a nemzeti kisebbségek nyelvének használata a helyi és megyei tanácsüléseken*, amennyiben valamely nemzeti kisebbséghez tartozó tanácsosok számaránya a tanácsosok összlétszámának egyötöde. Ebben az esetben a polgármesternek gondoskodnia kell a román nyelvű fordításról, a hivatalos iratokat pedig román nyelven kell megszerkeszteni (2001. évi 215. sz. törvény 42. cikkely 2. bekezdés, valamint a 2001. évi 1.206. sz. kormányhatározat 3. és 6. cikkelye).
- *a helyi és megyei tanácsülések napirendjének közzététele a nemzeti kisebbség nyelvén* (2001. évi 215. sz. törvény 39. cikkely 7. bekezdés, 94. cikkely 8. bekezdés, 2001. évi 1.206. sz. kormányhatározat 2. cikkely 1. bekezdés, 5. cikkely).
- *a helyi és megyei tanács normatív jellegű határozatainak kötelező, valamint az egyéni határozatok – ezirányú kérés esetén – kisebbségi nyelven való közlése*. Az illető közigazgatási egység titkára köteles meghozni a fenti előírások alkalmazásához szükséges összes műszaki vagy más jellegű intézkedést. A közlés ugyanazon eszközök segítségével és ugyanazon határidők betartásával történik, mint a román nyelvű közlemények esetében. (2001. évi 215. sz. törvény 50. cikkely, 2001. évi 1.206. sz. kormányhatározat 2. cikkely, 1. bekezdés, 7. cikkely).
- *a helyi közigazgatási hatóságok szerveivel, az alárendelt közintézményekkel és a dekoncentrált közszolgálatokkal kisebbségi nyelven való kommunikáció* (írásban és szóban). Kisebbségi nyelvű kérelem/megkeresés esetén a kérelmezőnek román nyelven és anyanyelven egyaránt kell válaszolni. (2001. évi 215. sz. törvény 76. cik-

²³ 2001. évi 1.206-os sz. kormányhatározat a 2001. évi 215-. sz. helyi közigazgatási törvénybe foglalt, a nemzeti kisebbségek anyanyelvének a helyi közigazgatásban való használatára vonatkozó előírások alkalmazási utasításainak elfogadására, *Hivatalos Közlöny*, sz. 781/2001.

kely 2. bekezdés, 19. cikkely, 2001. évi 1.206. sz. kormányhatározat 2. cikkely 2. bekezdés, 8. cikkely). A hivatalos iratokat kötelező módon román nyelven kell megszerkeszteni.

- *a kisebbségi nyelv használata a helyi közigazgatási hatóságok által szervezett hivatalos rendezvényeken, valamint házasságkötéskor.* A hivatalos rendezvényeken a román nyelv mellett az illető kisebbség nyelve is használható. A házasságkötési szertartás, kérésre, a házasulandó személyek anyanyelvén is lebonyolítható, amennyiben az anyakönyvvezető ismeri az illető nyelvet. Az anyakönyvi okiratokat és kivonatokat azonban csak román nyelven állítják ki (2001. évi 1.206. sz. kormányhatározat 9. cikkely).
- *a kétnyelvű/többnyelvű táblák és feliratok, valamint a közérdekű hirdetések kisebbségi nyelven való kifüggesztése.* A helyi közigazgatási hatóságoknak biztosítaniuk kell a helységek és az alárendeltségükben lévő közintézmények nevének, valamint a közérdekű hirdetéseknek az illető kisebbség nyelvén való feliratozását, illetve kifüggesztését. (2001. évi 215. sz. törvény 76. cikkely. 4. bekezdés, 2001. évi 1.206. sz. kormányhatározat 4. cikkely) A helységnevek feliratozása a kormányhatározat mellékleteit képező helységnevjegyzéknek megfelelően, valamint a kormányhatározatban előírt módon történik (ugyanazon a közúti jelzőtáblán, a román elnevezés alatt, azonos betűtípus, betűnagyság és szín használatával). A helységnevek kisebbségi nyelven való kifüggesztése informatív jellegű. A közintézmények megnevezésének feliratozása a román nyelvű hivatalos megnevezést tartalmazó tábla alá helyezett, azzal azonos méretű táblán, azonos típusú és nagyságú betűkkel és színekkel történik. (2001. évi 1.206. sz. kormányhatározat 10–13. cikkely).
- *az illető kisebbség nyelvét beszélő személyek alkalmazása a helyi közigazgatási hatóságok* (polgármesteri hivatalok, helyi és megyei tanácsok, alárendelt intézmények) *közönségszolgálatokkal kapcsolatos tisztségeibe.* (2001. évi 215. sz. törvény 76. cikkely. 3. bekezdés, 2001. évi 1.206. sz. kormányhatározat 15. cikkely). Ez a rendelkezés kiegészül a köztisztviselők jogállásáról szóló 188/1999. sz. törvény előírásaival, amelynek 108. cikkelye kimondja, hogy azokban a területi-közigazgatási egységekben, ahol valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személyek aránya meghaladja a 20%-ot, az állampolgárokkal közvetlen kapcsolatot fenntartó szolgálatokban

alkalmazott köztisztviselők egy részének az illető kisebbség nyelvét is ismernie kell.

A felsorolt előírások gyakorlati alkalmazásában, a korábban már említett problémákon kívül továbbra is felmerülnek bizonyos nehézségek, amelyek a kisebbségi nyelvek használatnak a következő aspektusait érintik: a kisebbségi nyelvek szóbeli és írásbeli használata a közigazgatásban és a közigazgatási hatóságokkal való kapcsolatokban, valamint a fordítások/a közigazgatási nyelvhasználat minősége.²⁴

A kisebbségi nyelvek szóbeli használatát illetően megemlítjük például a helyi és megyei tanácsüléseken biztosított nyelvhasználati jog kapcsán felmerülő problémákat. A kisebbségi nyelveknek a helyi és megyei tanácsüléseken való használatára vonatkozó előírások fakultatívak. Ennek gyakorlati vetülete az, hogy egyes helyeken a jogosultak élnek a törvény által biztosított jogukkal, más helyeken azonban éppen a jogosultak mondanak le erről a jogról gyakorlati (a tanácsülések elhúzódása és megnehezítése), célszerűségi (a hivatalos iratokat úgyis román nyelven kell megszerkeszteni), pénzügyi (anyagi források hiánya megfelelő tolmácsolást biztosító berendezések beszerzésére) okokra hivatkozva. Gyakori, hogy azokban a közigazgatási egységekben, ahol a tanácsüléseken a tanácsosok használják anyanyelvüket, a fordítást maguk a tanácsosok, vagy azok a közönségszolgálati tisztségekbe alkalmazott személyek végzik, akik ismerik az illető kisebbség nyelvét, ami a fordítások minőségének rovására megy, nem beszélve a tanácsülések ésszerűtlen elhúzódásáról.

A kisebbségi nyelvek írásbeli használata sem gondmentes. Míg a valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személyekkel való szóbeli kommunikáció nem jelent már olyan nagy gondot azokban az esetekben, amelyekben a törvény előírja az illető kisebbség nyelvét beszélő személyek alkalmazásának kötelezettségét, az írásos kommunikáció jelentős többleterőfeszítéseket igényel a közigazgatási hatóságok részéről. Konkrétan azokról a helyzetekről van szó, amikor egy személy anyanyelvén fordulhat írásban a közigazgatási hatóságokhoz, és ezeknek kötelező módon az illető személy anyanyelvén írt választ is mellékelniük kell a román nyelvű

²⁴ A következőkben csak röviden érintjük ezeket. A probléma részletesebb elemzéséért lásd Andrea Bogdán, Monica Călușer, Olimpia Moșteanu, Levente Salat: Implementarea prevederilor privind drepturile minorităților naționale la nivelul instituțiilor publice. In Levente Salat (szerk.): *Politici de integrare a minorităților naționale din România. Aspecte legale și instituționale într-o perspectivă comparată*. CRDE, 2008. 250–254.

válaszhoz. Ahhoz, hogy a közigazgatási hatóságok valós módon és hathatósan teljesíthessék ezen kötelezettségüket, kellő számú és megfelelően képzett saját alkalmazottra van szükségük a válaszok megszerkesztésére vagy lefordítására, vagy megfelelő anyagi erőforrásokkal kell rendelkezniük szakfordítók szolgáltatásainak igénybe vételére. A gyakorlatban azonban legtöbbször, főként az anyagi források szűkössége miatt, a közönségszolgálati tisztségekre alkalmazott személyekre hárul az írott dokumentumok lefordítása, ami egyrészt olyan nagy mennyiségű munkát jelent a viszonylag kis létszámú, az erre a célra alkalmazott személyek számára, amit lehetetlen elvégezni, másrészt pedig nem szakszerű és nem megfelelő minőségű fordításokat eredményez.

A fordítások, a közigazgatási nyelvhasználat minősége, a már érintett anyagi és humán erőforrásbeli szempontokon túl, egy sokkal tágabb, a különböző nyelvi regiszterekre vonatkozó problémát is felvet. Mivel a nemzeti kisebbségek sokáig nem használhatták anyanyelvüket a közéletben, főként nem a közigazgatásban, ez egyrészt az illető nyelvek csökkentett funkcionalitásához vezetett (a hivatalos nyelvhez képest alacsonyabb státusba kényszerültek), másrészt a nyelv bizonyos regiszterei nem fejlődtek ki, illetve nem zárkoztak fel a társadalom változásaihoz és modernizálásához (itt főleg a közigazgatási, jogi, gazdasági és műszaki szaknyelvre utalunk). A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek és a közigazgatási hatóságoknak egyaránt meg kell küzdeniük az egységes, jól körülhatárolt és megfelelő minőségű szaknyelv hiányával.

A közigazgatási anyanyelvhasználat területén további szabályozásokat tartalmaz a 2002. évi 46. sz. törvénnyel jóváhagyott 2002. évi 195. sz. sürgősségi kormányrendelet a közúti közlekedésről, amely 24. cikkelyében lehetővé teszi vezetői engedély (jogosítvány) kisebbségi nyelven való megszerzését. Ahol az illetékes hatóság engedélyezi a vezetői engedély megszerzése érdekében szervezett felkészítő tanfolyamok és vizsgák lebonyolítását, ezek – kérésre – az illető nemzeti kisebbség nyelvén is megszervezhetők. A közúti közlekedésről szóló 2002. évi 195. sz. sürgősségi kormányrendelet alkalmazási szabályzatának (melyet a 2006. évi 1391. sz. kormányhatározat hagyott jóvá) 35. cikkelye lehetővé teszi, hogy a vezetői engedély megszerzésére szervezett elméleti vizsgáztatást – a vizsgáztatott igénye szerint – a nemzeti kisebbség nyelvén vagy egy világnyelven is meg lehessen tartani, a törvényes feltételek betartásával.

IRODALOMJEGYZÉK

Andrea Bogdán, Monica Călușer, Olimpia Moșteanu, Levente Salat: Implementarea prevederilor privind drepturile minorităților naționale la nivelul instituțiilor publice. In Levente SALAT (szerk.): *Politici de integrare a minorităților naționale din România. Aspecte legale și instituționale într-o perspectivă comparată*. CRDE, 2008.

Cziprián Kovács Lóránd: Public Administration as a Catalyst for Inter-Ethnic Tensions, In Culic, Irina, Horváth, István, Stan, Cristian (szerk.): *Reflections on Differences. Focus on Romania*. Limes, Kolozsvár, 1999.

István Horváth – Alexandra Scacco: From the Unitary to the Pluralistic: Fine-tuning Minority Policy in Romania. In Anna-Maria Biro and Petra Kovacs (szerk.): *Diversity in Action: Local Public Management of Multi-Ethnic Communities*. LGI/OSI, 2001.

István Horváth: Facilitating Conflict Transformation: Implementation of the Recommendations of the OSCE High Commissioner on National Minorities to Romania, 1993–2001. In Wolfgang Zellner, Randal Oberschmidt and Claus Neukirch (szerk.): *Comparative Case Studies on the Effectiveness of the OSCE High Commissioner on National Minorities*. Centre for OSCE Research, 2002.

Jánosi Dalma: Cadrul instituțional privind protecția minorităților naționale din România. In Levente Salat (szerk.): *Politici de integrare a minorităților naționale din România. Aspecte legale și instituționale într-o perspectivă comparată*. CRDE, 2008.

Veress Emőd: Nyelvhasználati jogok a román közigazgatásban. *Romániai Magyar Jogtudományi Közlöny*, 2006. 2. sz. 35–41.